

Beszámolók ◦ Szemlék ◦ Közlemények

KÖNYVISMERTETÉSEK

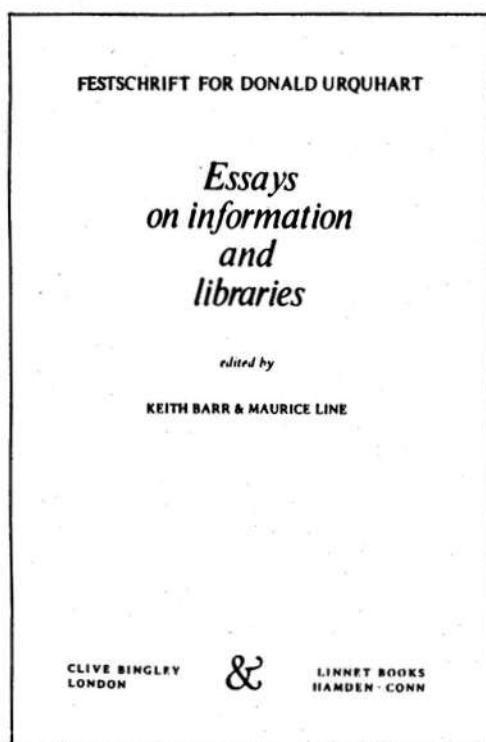
Tanulmánykötet Donald Urquhart tiszteletére

Essays on information and libraries. Festschrift for Donald Urquhart. Ed. Barr, Keith; Line, Maurice. London, Hamden, Conn. Bingley - Linnet Books, [1974.] 211 p. 1 t.
ISBN 0-85157-196-4
ISBN 0-208-01370-9
OMKDK rakt. sz.: K 2418.

Donald URQUHART, az NLLST (*National Lending Library for Science and Technology = Országos Tudományos és Műszaki Kölcsonzó Könyvtár*) majd a BLLD (*British Library Lending Division = Brit Nemzeti Könyvtár Kölcsonzó Részleg*) főigazgatója 1974-ben nyugdíjba ment. Ebből az alkalomból legközelebbi munkatársai ünnepi kiadványt, tanulmánygyűjteményt állítottak össze megemlékezésül. A kötet 14 tanulmányt tartalmaz a könyvtári és információs munka különféle szakterületeiről. Valamilyen formában csaknem mindegyik tanulmány kapcsolódik URQUHART munkásságához, főként az általa kialakított és hosszú időn át vezetett NLL-hez, illetőleg BLLD-hez.

Általánosan elfogadott vélemény, s ezt a Festschrift tanulmányai is megerősítik, hogy a BLLD (a továbbiakban ezzel az elnevezéssel hivatkozunk rá) a XX. század egyik legkiválóbb könyvtári létesítménye, s megalkotóját, Donald URQUHART-ot a British Museum híres könyvtárosához, PANIZZI-hez lehet hasonlítani.

URQUHART nagy művét világszerte mindenütt ismerik. A BLLD a világ legnagyobb kölcsönző könyvtára. Állománya jelenleg kerekén 2 és 1/4 millió kötet könyv és időszaki kiadvány, amelyből több, mint 1 millió dokumentumot mikrofilmen tárolnak. Az időszaki kiadványok száma (félesége) kb. 45 000; ezek gyakorlatilag minden tárgykörre és nyelvre kiterjednek. Különösen jelentős az orosz nyelvű gyűjtemény. Hatalmas gyűjtemény van a jelentős angol és más nyelveken írt monográ-

fiákból, s az orosz anyagot ezekből is teljességre törekedve gyűjtik. A kutatási jelentések száma meghaladja az 1 milliót, ezeket nagyrészt mikrofilmlapon tárolják. Ezen kívül igen gazdag gyűjtemények vannak konferenciakiadványokból (kb. 50 ezer), a brit hivatalos kiadványokból, s a nemzetközi szervezetek (főként UNESCO, OECD, EEC) publikációiból.

A BLLD kb. 2 és 1/2 millió kölcsönzési igényt elégít ki évenként: a kérelmek több mint 10%-a külföldről származik, - Ausztráliától az Egyesült Államokig, Etiópiától Hong Kongig. Ha a kért dokumentum megvan az állományban, az igényt általában 48 órán belül kielégítik.

Ennyit röviden, csak néhány imponáló adatot felvilágosítva a BLLD-ről. Most lássuk, a kötetben szereplő tanulmányok alapján, hogy milyen elgondolás, milyen

filozófia húzódik meg e gyakorlatban nagyszerűen működő intézmény tevékenysége mögött; *milyen megfontolások alapján kezdett hozzá URQUHART nagy művének megvalósításához?*

URQUHART a természettudományok és a műszaki tudományok felől érkezett a könyvtári-információs szakmához, s magával hozta a mérnök pontosságra törekvő, józan, a lehetőségeket mindig kvantitatívan is mérlegelő gondolkodásmódját. Ahogyan ő maga kifejezte: „Bármely könyvtári probléma megragadásának a helyes módja az, hogy *először is pontosan megállapítjuk: mire van szükség, s azután megbecsüljük, hogy mennyibe kerül*”.

Annak, hogy URQUHART outsiderként került kapcsolatba a könyvtárüggyel, másik fontos következménye az volt, hogy bátran, mondhatni tiszteletlenül *mert szakítani az indokolatlanul őrzött hagyományokkal*, aminek egyik sokat emlegetett példája az, hogy a BLLD-nek tulajdonképpen nincsen katalógusa, a könyvek, dokumentumok pontos címük szerint vannak elrendezve. S ez tökéletesen meg is felel olyan könyvtárban, amely egy áruházhoz hasonlítható, ahol a vevők: a kölcsönzők egészen precízen meg tudják határozni, hogy mit igényelnek, mit kívánnak kölcsönözni. Miért kellene tehát a hatalmas gyűjtemény minden egyes tételét osztályozni, indexelni, amikor – matematikailag bizonyíthatóan – a meglévő tételek jelentős részét csak igen ritkán, esetleg egyáltalán nem veszik igénybe?

Ami pedig a szükségletek pontos megállapítását illeti, URQUHART-nak az volt az elve – és ez öltött testet a BLLD-ben –, hogy *a nemzeti könyvtárközi kölcsönző szolgálatot központi könyvtárra (gyűjteményre)*, s nem központi katalógusra *kell alapozni*. S a Központi Gyűjteménynek olyan összetételűnek kell lennie, hogy a (potenciális) felhasználók valódi igényeit tükrözze. Ennek megfelelően a BLLD valójában nem könyvtár, hanem dokumentumtár, olyan dokumentumtípusokból összeállítva, amelyek a korszerű tudományos kutató és fejlesztő munka nélkülözhetetlen forrásai.

A szükségletek terén tisztában volt URQUHART azzal is, hogy nemcsak a felhasználók, de a könyvtárosok egy része sem ismeri kellő alaposítással a szakirodalmi és egyéb információs forrásokat, ezért *tanfolyamokat és szemináriumokat szervezett* ezek ismertetésére, használatára. Az volt a véleménye, hogy minden könyvtárnak *tanító könyvtárnak* kell lennie.

Ennyit vázlatosan URQUHART-ról – és most néhány szót a kötet tanulmányainak témáiról, s egy-két fontosabb megállapításáról.

W. ASHWORTH, a Polytechnic of Central London könyvtárának vezetője, Anglia szakkönyvtárainak legújabb fejlődési irányait ismerteti (19–27. p.), megvilágítja azt a hatást, amelyet URQUHART elgondolásai, illetőleg a BLLD szolgáltatásai gyakorolnak a szakkönyvtárak működésére.

K. P. BARR, a British Library Lending Division ügyvezető igazgatója, tanulmánya (31–42. p.) azt mutatja be, hogy miképpen alakult, változott a BLLD létrehozásának, működésének, illetve URQUHART nézeteinek megítélése. Ismerteti a bíráló és elismerő megnyilatkozásokat. A brit könyvtárügyben 1957–1972 között fokozatos, de radikális változások történtek, s ebben alapvető szerepe volt URQUHART-nak, illetve BLLD-nek! Ennek egyik elismerési formája volt, hogy *a Library Association 1972-re URQUHART-ot választotta elnökéül*.

E. B. CEADEL, a cambridge-i Egyetem Könyvtárának igazgatója, azokat a lényeges szempontokat, eljárásokat ismerteti (45–59. p.), amelyeket egyetemi könyvtári épületek tervezésében és kivitelezésében figyelembe kell venni. Hangsúlyozza – URQUHART példájára utalva –, hogy *a könyvtárosoknak igen aktívan és érdemben kell részt venniük a tervezési munkálatokban, s szorosan együtt kell működniük az építésszel, s az építészvezetőkkel*.

B. J. ENRIGHT, a newcastle-i Egyetem Könyvtárának igazgatója, tanulmánya (63–78. p.) a könyvtárak „egészségügyének” egyik jelenségéről, a *bibliothothanasiáról* szól (ochlothanasia: túlszűfolttság, eltömegesedés miatt bekövetkező pusztulás, elhalás). Azt a nagyon régi és mindig új problémát veti fel, hogy *miként kell fenntartani az állomány gyarapítása és apasztása közötti egyensúlyt* annak érdekében, hogy a könyvtár ne váljék túlméretezett, s ezáltal életképtelen monstrummá.

H. T. HOOKWAY, a British Library főigazgatója, azokat a vonásokat villantja fel vázlatosan (81–85. p.), amelyekből megrajzolható a legtágabb értelemben vett *információs munka képe (image)*.

K. KALAJDZSIEVA, a szófiai Nemzeti Könyvtár igazgatója, a kötet egyik kiemelkedő tanulmányában (89–103. p.) azt ismerteti, hogy *mik a feladatai a nemzeti könyvtáraknak* egy ország könyvtári rendszerében. Táblázatokkal illusztrálva mutatja be és elemzi az európai országok nemzeti könyvtárainak funkcióit. (Megjegyezzük, hogy szerzőnek erről a tárgyról magyar nyelven olvasható egy tömörített tanulmánya a *Könyvtári Figyelő* 1976/1–2. számában!)

M. B. LINE, a British Library Lending Division igazgatója, írta a kötet legrapánssabb, legszellemesebb tanulmányát (107–116. p.), amely *a könyvtári és információs munka demisztifikálásáról*, vagyis a szakmát körüllegő titokzatos-misztikus hiedelmek és doktrínák leleplezéséről szól. S ha megmondjuk, hogy LINE URQUHART-ot a modern könyvtárügy *nagy demisztifikátorának* tartja, akkor már nem is kell bővebben magyaráznunk, hogy mi is tanulmányának tárgya. Egyaránt célbaveszi (finom, de erős iróniával) a régi és új *misztériumokat* (pl. katalógizálás-osztályozás, kvantifikálás). A legújabb misztériumok úgy jöttek létre, hogy a könyvtárosok felfedezték a számokat. Ez a korszakalkotó felfedezés a tudósoknak, a

matematikusoknak, mérnököknek köszönhető, akik kvantitatív módszereiket alkalmazni kezdték a könyvtárakra is, gyakran oly módon, hogy sejtelmük sem volt arról, tulajdonképpen mire valók a könyvtárak. A könyvtárosok ekképpen rájöttek, hogy *az olvasáson kívül számolni is meg kell tanulniuk, hogy elkezdhessék a kvantifikálást...* LINE tehát alaposan megfricskáz minden l'art pour l'art, reálisan végig nem gondolt tevékenységet, eljárást, – hogy ne keletkezzenek újabb misztériumok.

B. J. PERRY, a British Library Research and Development Department munkatársa, az Angliában folyó informatikai kutatásokról ad rövid áttekintést (119–128. p.). Vázolja a fő kutatási témaköröket, s a közeljövő kutatási irányait.

D. T. RICHNELL, a British Library Reference Division igazgatója, tanulmánya (131–150. p.) a *British Library és az egyetemi könyvtárak közötti interaktív együttműködés lehetőségeit és követelményeit tárgyalja.*

W. L. SAUNDERS, a Sheffieldi Egyetem Könyvtártudományi Tanszékének vezetője, a szakmai oktatás (képzés, továbbképzés) lényeges problémáiról ad áttekintést (153–161. p.), hangsúlyozva a folyamatos képzés fontosságát.

K. A. STOCKHAM, a Loughboroughi Műszaki Egyetem Könyvtártudományi és Információs Tanszékének docense, tanulmánya (165–174. p.) azzal foglalkozik, hogy a közművelődési könyvtár (public library) milyen szerepet töltsön be az országos könyvtári rendszerben.

H. L. TVETERÁS, az oslói National Office for Research and Special Libraries igazgatója, rövid írása (177–180. p.) URQUHART-ot úgy jellemzi, mint a nemzetközi könyvtárügy *enfant terrible*-jét. Felveti azt a figyelemreméltó elgondolást, hogy a BLLD mint európai vagy világközpont körül a nemzeti kölcsönző könyvtárak átfogó hálózati rendszere épülhetne ki!

B. C. VICKERY, a londoni University College könyvtári, levéltári és információs tanszékének vezetője, a kötet egyik legszínvonalasabb tanulmányában (183–192. p.) a tudomány és műszaki információ szervezésének és elosztásának problémakörét tárgyalja. Utal URQUHART-nak a *Royal Society* 1948. évi konferenciáján tartott hasonló tárgyú előadására, és ezt elemezve kifejti, hogy URQUHART tulajdonképpen *ma is aktuális modelljét mivel kell kiegészíteni, továbbfejleszteni*: a közel 30 év alatt kibontakozott fejlődés követelményei szerint. Megállapítja, hogy a könyvtári-információs szolgálatnak a következő outputot kell nyújtania;

a dokumentumok mindenféle típusát, szükség szerint kölcsönzést, másolatokat, fordítást stb;

tájékoztatást a dokumentumokról (bibliográfiai leírás, kivonatok stb. formájában);

adatokat, információkat a dokumentumok mélyebb tartalmi elemzése alapján;

információs forráshelyekre (szakemberekre, szakintézményekre, egyéb könyvtári-információs rendszerekre stb.) utaló tájékoztatást.

Ezt a négyféle szolgáltatási formát, ellátást egyaránt biztosítani kell helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi szinten, megfelelően összekapcsolt egységek hálózatának koordinált megszervezésével.

G. WILLIAMS, a chicagói Center for Research Libraries igazgatója, a kötet befejező tanulmányában (195–206. p.) a könyvtárközi kölcsönzés helyzetét, fejlődését mutatja be az Egyesült Államokban. Összehasonlítja az angol és az amerikai helyzetet, s megállapítja, hogy az USA-ban kialakult, kooperáción alapuló kölcsönzési rendszer hatékonysága messze elmarad a BLLD által biztosított lehetőségektől, ezért Amerikában is keresni kell a könyvtárközi kölcsönzés rendszerének optimális megoldását.

A Festschrift URQUHART publikált műveinek K. P. BARR által összeállított bibliográfiájával zárul, amely 75 tételt tartalmaz. – A kötet bevezető része közli még azokat az ünnepi beszédeket (ajánlásokat), amelyek Urquhart díszdoktorrá avatása alkalmából hangzottak el a Heriot-Watt-, Salford- és Sheffield Egyetemen.

(Györe Pál)

Egy szellemes és hasznos könyvecske a tudományos-műszaki tájékoztatásról

BURŪJ-SMAR'JAN, O. E.: Nauka – proizvodstvo – informacija. Saratov, 1975, Privolzszzkoe knizsnoe izdatel'sztvo.
OMKDK rakt. sz.: V 15270

Szakirodalmi teljesítményekről szólva, ritka eset, hogy az ismertető a „szellemes” és a „hasznos” jelző társításával hívhatja fel leghűebben valameny műre a figyelmet. Ezúttal ez a szerencse érte, mivel O. E. BURŪJ-SMAR'JAN olyan ötletesen és jókedvűen mutatja be a tudományos-műszaki tájékoztatás jelentőségét és számos csínját-bínját, hogy még a szakirodalom olvasásának csömörével küzdőkben is felébreszti a kíváncsiságot.

BURŪJ-SMAR'JAN abból indul ki, hogy – a kutatás és fejlesztés vonatkozásában – *az informatika az idő vezérlésének tudománya, maga a tájékoztatás pedig az idő vezérlésének gyakorlata*. Ha elégtelen, azaz: koordinálatlan, fehér foltokat és átfedéseket egyaránt produkáló, tartalmilag nem kellően elmélyült ez a gyakorlat, annak a kutatás és fejlesztés nem kis kárát látja.

A helyes tájékoztatási gyakorlattal szemben támasztható követelmények a *kutatás és fejlesztés jellegzetessé-*